

Konstantin Paustovski

De gouden roos

Vertaald door Wim Hartog

Uitgeverij Van Oorschot
Amsterdam

De literatuur is niet onderworpen aan de wetten
van het verval. Zij alleen ontkent de dood.
Saltykov-Sjtjedrin

Men moet altijd naar schoonheid streven.
Honoré de Balzac

Veel in dit boek is fragmentarisch en misschien onvoldoende duidelijk uitgedrukt.

Veel zal als aanvechtbaar worden beschouwd.

Dit boek is geen theoretisch onderzoek en ook geen handleiding. Het zijn gewoon notities over mijn opvatting van het schrijverschap en hoe ik dit ervaren heb.

Belangrijke kwesties aangaande de ideële grondslag van ons werk als schrijver worden er niet in aangeroerd want op dit gebied bestaan er bij ons geen beduidende meningsverschillen. De heroïsche en educatieve betekenis van de literatuur is voor ons allen duidelijk.

In dit boek heb ik mij in eerste instantie beperkt tot die zaken waarover ik voldoende te zeggen had.

Ik vind echter mijn plicht tegenover de literatuur al te hebben vervuld als het mij ook maar enigszins zou lukken de lezer er een idee van te geven hoe prachtig het werk van een schrijver in wezen is.

KOSTBAAR STOF

Ik kan mij niet meer herinneren hoe ik aan dit verhaal over Jean Chamette, een Parijse vuilnisman, gekomen ben. Chamette knoopte de eindjes aan elkaar door in zijn wijk de werkplaatsen van ambachtslieden schoon te houden.

Hij woonde in een krot aan de rand van de stad. Ik zou deze buurt natuurlijk uitvoerig kunnen gaan beschrijven waardoor de lezer de draad van het verhaal kwijtraakt. Maar het lijkt mij voldoende eraan te herinneren dat de oude vestingmuren van de Parijse voorsteden zoals ze tot op de dag van vandaag bewaard gebleven zijn, in die tijd overwoekerd waren door kamperfoelie en meidoorn waarin vogels nestelden.

De krot van Chamette lag vlak tegen de voet van de noordelijke vestingmuur aan, naast de huisjes van blikslagers, schoenlappers, peukenrapers en bedelaars.

Als Maupassant zich voor het leven van de bewoners van deze krotten geïnteresseerd zou hebben, dan had hij waarschijnlijk nog een aantal prachtige verhalen geschreven. Misschien hadden deze lauweren toegevoegd aan zijn onvergankelijke roem.

Helaas kwamen buitenstaanders hier nooit een kijkje nemen, behalve rechercheurs. En die lieten zich alleen zien als zij op zoek waren naar gestolen spullen.

Te oordelen naar de bijnaam ‘de specht’ die Chamette in de buurt had, valt af te leiden dat hij mager was, een scherpe neus had en er onder zijn hoed altijd een pluk haar uitstak die op een vogelkuif leek.

Jean Chamette had betere tijden gekend. Hij was soldaat geweest tijdens de Mexicaanse expeditie van het leger van ‘de Kleine Napoleon’.*

Hij had geluk gehad. In Veracruz werd hij door zware koorts geveld. De zieke soldaat werd zonder ooit aan een gevecht te hebben deelgenomen naar zijn land teruggestuurd. De regimentscommandant greep deze gelegenheid aan en droeg Chamette op zijn doch-

tertje Suzanne, een meisje van acht jaar, mee te nemen naar Frankrijk.

De commandant was weduwnaar en moest het meisje daarom overal mee naar toe nemen. Maar ditmaal besloot hij zonder zijn dochtertje verder te gaan en het kleine meisje naar zijn zus in Rouen te sturen. Het Mexicaanse klimaat was moordend voor Europese kinderen. Daar kwam nog bij dat de onoverzichtelijke guerrilla-oorlog vele onverwachte gevaren met zich meebracht.

Tijdens de overtocht rookte de oceaan van de hitte. Suzanne zweeg de hele tijd. Zelfs de vliegende vissen die uit het olieachtige water opsprongen, wisten haar geen glimlach te ontlokken.

Chamette zorgde voor Suzanne zo goed hij kon. Hij begreep natuurlijk dat zij behalve zorgzaamheid ook tederheid van hem verwachtte. Maar wat voor tedere dingen kan een soldaat van een koloniaal regiment bedenken? Waarmee kon hij haar vermaken? Met dobbelen? Of met rauwe soldatenliederen?

Toch kon hij niet eeuwig blijven zwijgen. Steeds vaker ving hij de verbaasde blik van het meisje op. Ten slotte raapte hij al zijn moed bijeen en begon van de hak op de tak springend over zijn leven te vertellen. In geuren en kleuren beschreef hij het vissersdorpje aan de oever van Het Kanaal, het drijfzand, de plassen die bij eb en vloed op het strand achterbleven, de dorpskerktoren met de gebarsten klok, zijn moeder die de burens van brandend maagzuur afhielp.

Chamette kon in al deze herinneringen niets leuks ontdekken, niets om een kind mee op te vrolijken. Maar tot zijn verbazing luisterde Suzanne gretig naar zijn verhalen en dwong zij hem zelfs weer van voren af aan te beginnen waarbij zij steeds andere details vroeg.

Chamette pijnigde zijn hersens af en diepte allerlei details op tot hij uiteindelijk zelf aan de echtheid ervan begon te twijfelen. Deze herinneringen waren niet meer dan de schaduw van zichzelf, vervagend als mistflarden. Chamette had natuurlijk ook nooit durven vermoeden dat hij deze sinds lang vervlogen periode uit zijn leven nog eens naar boven zou moeten halen.

Op een dag kwam de vage herinnering aan een gouden roos in hem op. Hij wist niet goed of hij deze ruw gesmede roos van donker goud die aan een crucifix in het huis van een oude vissersvrouw hing, zelf had gezien of dat hij het alleen maar van horen zeggen had.

Nee, hij had deze roos op een keer met eigen ogen gezien en herinnerde zich hoe zij glansde terwijl buiten de zon niet scheen en een duistere storm over de zee-engte joeg. Hoe langer Chamette eraan dacht, des te duidelijker hij zich deze glans voor de geest kon halen als een paar lichtflonkers onder een laag plafond.

In het dorp verwonderde het iedereen dat de vrouw het kostbare kleinood niet verkocht. Zij had er een behoorlijk bedrag voor kunnen krijgen. Alleen de moeder van Chamette zei altijd weer dat de oude vrouw daarmee een zonde zou begaan omdat zij de roos van haar geliefde 'als amulet' had gekregen, toen zij nog jong en onbezorgd op een sardinefabriek in Audierne werkte.

'Van dit soort gouden rozen bestaan er slechts enkele op de hele aarde,' zei de moeder van Chamette. 'Maar ieder die zo'n roos in huis heeft, wordt beslist gelukkig. En met hem al diegenen die deze roos ook maar even aangeraakt hebben.'

Als jongetje keek Chamette er dan ook ongeduldig naar uit wanneer de oude vrouw nu eindelijk eens gelukkig zou worden. Maar van geluk viel niet het minste of geringste teken te bespeuren. Haar huisje stond bij iedere windvlaag te schudden en in de avonduren brandde er geen licht.

Op een goede dag ging Chamette weg uit het dorpje zonder dat hij enige verandering in het lot van de oude vrouw had zien komen. Maar een jaar later hoorde hij van een kennis die stoker op de postboot van Le Havre was dat de zoon van de oude vrouw heel onverwachts was gekomen, een vrolijke bizarre man met een baard, die schilder was in Parijs. Vanaf die dag was de armzalige woning onherkenbaar veranderd. Rumor en welstand hadden er hun intrede gedaan. Schilders schijnen grof geld te krijgen voor hun geklodder.

Op een dag toen Chamette op dek zat en met zijn ijzeren kam Suzannes door de wind verwarde haren uit de klit haalde, vroeg zij hem: 'Jean, zal ik ooit van iemand een gouden roos krijgen?'

'Je weet maar nooit,' antwoordde Chamette. 'Er zal ook voor jou Suzy, wel ergens zo'n zonderling rondlopen. Wij hadden in onze compagnie een dunne soldaat die op een keer stom geluk had. Op het slagveld vond hij een kapot kunstgebit van goud. Dat hebben wij met zijn allen soldaat gemaakt. Dat was tijdens de Frans-Annamitische oorlog.* Met hun dronken kop losten de artilleristen voor de grap een mortierschot, het projectiel viel in de krater van een

dode vulkaan waar het ontplofte. Daarop begon de vulkaan van de weeromstuit te proesten en vuur te spuwen. Verdraaid nog aan toe, hoe heette die vulkaan ook alweer? Ik geloof de Kraka-Taka.* Het was een uitbarsting van heb ik jou daar. Veertig vredelievende personen van de inheemse bevolking kwamen er bij om. Moet je nagaan, door een oud kunstgebit kwamen er zoveel mensen om het leven! Later bleek dat onze kolonel dat gebit verloren was. De zaak werd natuurlijk in de doofpot gestopt want het prestige van het leger gaat boven alles. Maar wij hadden ons in ieder geval een goed stuk in onze kraag gedronken.'

'Waar is dat dan gebeurd?' vroeg Suzy aarzelend.

'Dat heb ik je toch gezegd, in Annam, in Indochina. De oceaan brandt daar als vagevuur en de kwallen lijken er op de kanten tutu's van ballerina's, En het is er zo vochtig dat er in één nacht champignons in onze laarzen groeiden. Ik mag hangen als het niet waar is!'

Tot dan toe had Chamette veel soldatenverzinsels aangehoord maar zelf had hij nooit gelogen. Niet omdat hij het niet kon maar gewoon omdat het nooit nodig was geweest. Nu beschouwde hij het echter als zijn heilige plicht om Suzanne te vermaken.

Chamette bracht het meisje naar Rouen en leverde het eigenhandig af bij een lange vrouw met genepen gele lippen. Het was Suzannes tante. Het oude mens droeg een jurk die dicht bezet was met zwarte kraaltjes en blonk als een circusslang.

Toen Suzanne haar zag, drukte zij zich tegen de versleten jas van Chamette aan.

'Vooruit!' fluisterde deze haar toe en hij gaf haar een zetje in de rug. 'Wij gewone soldaten hebben de compagniecommandant ook niet voor het uitzoeken. Zet 'm op, Suzy, soldaatje van me!'

Chamette ging weg. Hij keek nog een paar maal om naar het saaie huis waar zelfs de gordijnen niet op de wind bewogen. In de smalle straten klonk uit de winkeltjes het haastige getik van klokken. In Chamettes ronsel zat als herinnering een blauw verkreukeld lint uit haar vlecht. De duivel mag weten waarom, maar aan dit lint zat zo'n tere geur dat het leek alsof het tijden in een mand met viooltjes had gelegen.

De Mexicaanse koorts had de gezondheid van Chamette ondermijnd. Hij werd uit het leger ontslagen zonder dat hij het tot ser-

geant had gebracht en keerde als gewoon soldaat in het burgerleven terug.

De jaren gingen in monotone armoede voorbij. Chamette oefende een heleboel armzalige baantjes uit en werd ten slotte vuilnisman in Parijs. Van dan af begeleidde de geur van stof en afval hem overal. Hij bespeurde deze zelfs in de lichte wind die van de Seine naar de straten overwoei en in de vochtige bossen bloemen die door propere oude vrouwtjes op de boulevards verkocht werden.

De dagen versmolten tot een gelig waas. Maar soms dook er voor het geestesoog van Chamette een luchtig roze wolkje op, dat van Suzannes oude jurk. Het ademde een lenteachtige frisheid uit alsof het ook heel lang in een mand met viooltjes had gelegen.

Waar zou Suzanne nu zijn? Hoe zou het met haar gaan? Het enige dat hij wist was dat zij ondertussen een volwassen meisje moest zijn en dat haar vader dodelijk gewond was geraakt.

Chamette nam zich voortdurend voor eens naar Rouen te reizen om Suzanne op te zoeken. Maar steeds weer stelde hij dit voornemen uit tot hij ten slotte beseftte dat er te veel tijd overheen gegaan was en dat zij hem vast vergeten was.

Als hij eraan dacht hoe hij afscheid van haar had genomen, kon hij zichzelf wel vervloeken. In plaats van het meisje een kus te geven had hij haar met een zet naar die oude heks toegeschoven en gezegd: 'Zet 'm op Suzy, soldaatje van me!'

Zoals men weet verrichten vuilnismannen in Parijs hun werk 's nachts. Daar zijn twee redenen voor. Ten eerste begint het meeste afval van de bruisende en niet altijd even nuttige menselijke activiteit zich tegen het einde van de dag op te stapelen en ten tweede moeten de reukorganen en ogen van de Parijzenaars gespaard worden. 's Nachts merkt immers, op de ratten na, niemand iets van het werk van de vuilnismannen.

Chamette was deze nachtarbeid gewoon en hield zelfs wel van deze uren. Vooral van het moment waarop boven Parijs loom de ochtend aanbrak. Boven de Seine kringelde nevel die echter nooit hoger kwam dan de brugleuningen.

Op een keer, toen Chamette op zo'n mistige morgen de Pont des Invalides overliep, zag hij een jonge vrouw in een bleeklila met zwarte kant afgezette jurk. Zij stond bij de brugleuning naar de Seine te staren.

Chamette bleef staan, nam zijn stoffige hoed af en zei: 'Mevrouw, het water van de Seine is in deze tijd van het jaar erg koud. Zou ik u maar niet liever thuisbrengen?'

'Ik heb momenteel geen thuis,' antwoordde de vrouw haastig en zij draaide zich om naar Chamette.

Chamettes hoed viel uit zijn handen.

'Suzy!' riep hij ontzet en tegelijkertijd verrukt uit. 'Suzy, soldaat-je van me! Mijn meisje! Eindelijk zie ik je terug! Je zult mij waarschijnlijk wel vergeten zijn. Ik ben Jean-Erneste Chamette, soldaat van het zevenentwintigste koloniaal regiment die je naar die vuile tante in Rouen heeft gebracht. Wat ben je mooi geworden! En wat is je haar mooi gekamd! Mij, knuppel van een soldaat, wilde dat nooit lukken!'

'Jean!' riep de vrouw uit en zij vloog naar Chamette toe, sloeg haar armen om zijn hals en brak in snikken uit. 'Jean, u bent nog net zo'n goed mens als toen. Ik herinner mij het allemaal nog zo goed!'

'Ach wat, onzin!' mompelde Chamette. 'Wat heb je aan die goedigheid. Maar wat is er met jou gebeurd, kleintje?'

Chamette trok Suzanne naar zich toe en deed wat hij in Rouen niet had gedurfd, hij streelde en kuste haar glanzende haar. Hij liet haar echter meteen weer los, want hij was bang dat Suzanne zou merken dat zijn jekker naar muizen stonk. Maar Suzanne drukte zich nog steviger tegen zijn schouder aan.

'Wat is er, meisje?' herhaalde Chamette verward.

Suzanne antwoordde niet. Zij was niet in staat haar tranen te bedwingen. Chamette begreep dat hij nu maar beter niets kon vragen.

'Ik heb een onderkomen bij de vestingmuur,' zei hij haastig. 'Het is wel een heel eindje lopen en het huis is natuurlijk leeg, je kan er wel in kaatseballen. Maar je kunt er in ieder geval warm water maken en in een bed slapen. Dus je kunt je wassen en lekker uitrusten. En je mag natuurlijk blijven zolang je wilt.'

Suzanne bleef vijf dagen bij Chamette. Vijf dagen lang kwam er boven Parijs een heel bijzondere zon op. Alle gebouwen, ook de oudste die zwart van het roet zagen, alle tuinen en zelfs de schamele stulp van Chamette straalden in het licht van deze zon als edelstenen.

Wie nog nooit een gevoel van opwinding gekend heeft bij de nauwelijks hoorbare ademhaling van een jonge vrouw, begrijpt niet wat tederheid is. Haar lippen waren helderder dan vochtige

bloembladjes en haar wimpers blonken van de 's nachts vergoten tranen.

Er was Suzanne inderdaad datgene overkomen wat Chamette al vermoed had. Haar geliefde, een jonge acteur, had haar bedrogen. Maar in de vijf dagen die Suzanne bij Chamette doorbracht, hadden de twee alle tijd om het weer goed te maken.

Chamette had daar ook zijn aandeel in. Hij moest de acteur een brief van Suzanne brengen en was gedwongen dit er wat smachtend uitzierend jongmens wat beleefdheid bij te brengen toen deze hem een paar stuivers fooi wilde geven.

Algauw daarna kwam de acteur Suzanne met een huurrijtuig ophalen. En alles was zoals het hoorde: bloemen, kussen, een lach en een traan, berouw en een wat gemaakte onbezorgdheid.

Bij het vertrek had Suzanne zo'n haast dat zij in het rijtuig sprong zonder van Chamette afscheid te hebben genomen. Meteen echter drong dit tot haar door, zij werd rood en stak hem schuld bewust de hand toe.

'Je hebt nu eenmaal zelf voor zo'n soort leven gekozen,' mompelde Chamette ten afscheid, 'ik hoop dat je gelukkig wordt.'

'Ik moet het allemaal nog maar zien,' antwoordde Suzanne en er blonken tranen in haar ogen.

'Je hoeft je nergens druk om te maken, kindje,' zei de jonge acteur ontevreden en lijsig en herhaalde: 'Mooi kindje van me.'

'Schonk iemand mij maar een gouden roos!' zuchtte Suzanne. 'Dat zou mij vast en zeker geluk brengen. Ik herinner mij het verhaal nog dat je mij op de boot verteld hebt, Jean.'

'Wie weet,' antwoordde Chamette. 'In ieder geval zal dit meeneertje jou geen gouden roos bezorgen. Neem mij niet kwalijk, ik ben maar een soldaat. Ik houd niet van draaikonten.'

De jongelui keken elkaar bedremmeld aan. De acteur haalde zijn schouders op. Het rijtuig reed weg.

Normaal bracht Chamette al het vuil dat hij dagelijks in de werkplaatsen bijeenveegde naar de stortplaats. Maar na dit voorval met Suzanne hield hij het stof uit de juwelierswerkplaatsen apart. Hij verzamelde dit in het geheim in een zak en nam het mee naar huis. De burens besloten dat hij niet goed snik meer was. Maar bijna niemand weet dan ook dat dit stof een klein beetje poedergoud bevat omdat er altijd wel vijlsel verloren raakt.

Chamette was op de gedachte gekomen dit goud uit het stof te zeven, een klein staafje te gieten en daar een kleine geluksroos voor Suzanne uit te laten smeden.

En wie weet, zou deze roos ook vele eenvoudige mensen geluk brengen, zoals zijn moeder hem gezegd had! Hij besloot Suzanne pas weer op te gaan zoeken als de roos klaar was.

Chamette vertelde niemand iets over zijn voornemens. Hij was bang voor de autoriteiten en de politie. Wat deze dienaren van de wet al niet kunnen bedenken! Zij konden zeggen dat hij een dief was, hem in de gevangenis zetten en het goud in beslag nemen. Het was tenslotte niet van hem.

Voordat Chamette bij het leger was gegaan, had hij als boerenknecht bij een dorpspastoor gewerkt waar hij vaak bij de graanoogst had geholpen. Deze ervaring kwam hem nu goed van pas. Hij herinnerde zich hoe men het graan gewand had en hoe de zware korrels op de grond vielen terwijl de wind het kaf wegwoei.

Chamette construeerde een kleine wan en zeefde 's nachts achter zijn huis het stof, afkomstig uit de juwelierswerkplaatsen. Hij had geen rust voordat hij op de bodem van de schuif een haast onmerkbaar laagje glanzend goudpoeder zag.

Na lange tijd had hij eindelijk zoveel poedergoud bijeen dat er een staafje van gegoten kon worden. Toch aarzelde Chamette ermee naar een goudsmid te gaan om er een gouden roos uit te laten smeden.

Hij werd niet door gebrek aan geld tegengehouden want iedere willekeurige edelsmid zou in ruil voor eenderde van het goudstaafje met genoegen aan de slag zijn gegaan.

Het zat heel anders in elkaar. Elke dag kwam het uur van het weerzien met Suzanne dichterbij. Al een tijdlang zag Chamette erg op tegen dat moment. Hij wilde alle sinds jaren naar het verste hoekje van zijn hart verbannen tederheid alleen aan haar, aan Suzy schenken. Maar wie had er nu de tederheid van een oud gedrocht nodig! Het was Chamette al lang opgevallen dat de mensen die hij ontmoette maar één ding wilden, zo snel mogelijk uit zijn buurt raken en het magere vale gezicht met de slappe huid en de doordringende ogen vergeten.

Chamette had thuis in zijn krotje een scherf van een spiegel. Hij keek er weleens in maar smiet het dan meteen weer met een zwa-

re vloek weg. Hij kon zichzelf maar beter niet zien, dit plumpe gedrocht dat op reumatische benen rondstropelde.

Toen de roos eindelijk klaar was, hoorde Chamette dat Suzanne een jaar geleden van Parijs naar Amerika was gegaan, naar men zei voorgoed. Niemand kon haar adres geven.

Aanvankelijk voelde Chamette zich zelfs opgelucht. Maar toen veranderde het lange wachten op een teder en gelukkig weerzien met Suzanne op onverklaarbare wijze. Hij had een gevoel alsof een roestige ijzersplinter in zijn borst priemde, vlak naast zijn hart. Chamette bad god dat deze splinter zich maar gauw in zijn oude moede hart mocht boren om het voorgoed tot stilstand te brengen.

Chamette stopte met het schoonmaken van werkplaatsen. Hij bleef een paar dagen in zijn krotje liggen, zijn gezicht naar de muur. Hij zei geen woord en glimlachte alleen toen hij de mouw van zijn jekker tegen zijn ogen drukte en het was alsof hij Suzanne weer tegen zich aan voelde. Maar niemand die het merkte. De burens kwamen niet eens naar hem kijken, ieder had zelf al genoeg zorgen aan zijn hoofd.

Er was maar één persoon die zich om Chamette bekommerde, namelijk de oude edelsmid die uit het goudstaafje een flinterdunne roos had gesmeed met op hetzelfde takje een kleine spitse knop.

De edelsmid kwam vaak bij Chamette langs maar nam geen medicijnen mee. Hij dacht dat dit toch geen zin meer zou hebben.

Inderdaad ging Chamette heel onopgemerkt tijdens een van deze bezoeken dood. De edelsmid tilde het hoofd van de vuilnisman op, haalde de gouden roos die in een blauw verkreukeld lint gewikkeld zat, onder het grauwe hoofdkussen vandaan en ging doodkalm weg terwijl hij de knarsende deur op een kier liet staan. Aan het lint zat de geur van muizen.

Het was al laat in de herfst. De wind en de dansende lichten gaven wat zwier aan de duistere avond. De edelsmid moest eraan denken hoe Chamettes gezicht na zijn dood veranderd was. Het was strak en kalm geworden. De bitterheid die erover lag, leek de edelsmid zelfs mooi.

‘Wat het leven niet geeft, geeft de dood,’ dacht de edelsmid die nogal van gemeenplaatsen hield en hij slaakte een diepe zucht.

Niet lang daarna verkocht de edelsmid de gouden roos aan een bejaarde slordig geklede schrijver die volgens de edelsmid eigen-

lijk niet voldoende gefortuneerd was om zich de aanschaf van zo'n kostbaar voorwerp te kunnen permitteren. Kennelijk had de geschiedenis van de gouden roos, door de edelsmid aan de schrijver verteld, bij de koop de doorslag gegeven.

Aan de aantekeningen van deze oude schrijver is het te danken dat deze treurige geschiedenis uit het leven van Jean-Erneste Chamette, voormalig soldaat uit het zevenentwintigste koloniaal regiment, niet in het vergeetboek is geraakt.

In deze aantekeningen staat onder andere te lezen: 'Iedere minuut, ieder terloops toegeworpen woord, iedere blik, iedere diepe of schertsende gedachte, iedere onmerkbare beroering van het menselijk hart evenals het rondvliegend dons van een peppel of het blinken van een ster 's nachts in een plas, het zijn allemaal korreltjes poedergoud.

Wij schrijvers winnen deze miljoenen korreltjes in de loop van tientallen jaren, wij vergaren ze zonder het zelf te merken, smelten ze om in een legering en smeden dan daaruit onze 'gouden roos': een novelle, een roman of een gedicht.

De gouden roos van Chamette! Voor mij vormt zij in zekere zin het oermodel van onze schepping. Vreemd eigenlijk dat nog niemand zich de moeite heeft gegeven eens na te gaan hoe uit deze kostbare korreltjes de levende stroom van de literatuur geboren wordt.

Maar net zoals de gouden roos van de oude vuilnisman voorbestemd was om Suzy geluk te brengen, moeten onze scheppingen ertoe bijdragen dat de schoonheid van de aarde, de oproep tot strijd voor geluk, vreugde en vrijheid, de gulheid van het menselijk hart en de kracht van het verstand de duisternis overwinnen en stralen als een nooit ondergaande zon.

OPSCHRIFT OP EEN ZWERFSTEEN

Een schrijver is alleen dan ware vreugde gegund wanneer hij ervan overtuigd is dat zijn geweten in harmonie is met dat van zijn naasten.

Saltykov-Sjtsjedrin

Ik zit in een klein huis in de duinen. De hele Golf van Riga ligt onder de sneeuw. Steeds weer dwarrelt er sneeuw in lange slierten van de hoge sparren naar beneden en verpoeiert in de lucht.

Dat komt door de wind en doordat eekhoorntjes van tak naar tak wippen. Als het heel stil is, kan men ze op dennenappels horen knabbelen.

Het huis staat vlak bij de zee. Om de zee te zien, hoeft je het poortje maar uit te lopen en het paadje te volgen dat voetstappen in de sneeuw hebben achtergelaten, tot je langs een leegstaand zomerhuisje komt.

De gordijnen voor de ramen van het huisje zijn na de zomer blijven hangen. Ze bewegen zachtjes op de tocht. Blijkbaar dringt de wind door onzichtbare kieren het lege huis binnen maar van buiten lijkt het net of iemand het gordijn een stukje oplicht en je stiekem gadeslaat.

De zee is niet bevroren. De sneeuw ligt tot aan de rand van het water. Er staan sporen van hazen in afgedrukt.

Wanneer een golf vanuit de zee komt aanrollen, hoor je niet het geluid van de branding maar het geknars van ijs en het knerpen van samenplettende sneeuw.

De Oostzee is 's winters leeg en verlaten. De Letten noemen haar 'Dzintara Joera', de 'Amberzee'. Waarschijnlijk niet alleen omdat hier veel amber aan land gespoeld wordt maar ook omdat het water een nauwelijks merkbare amberkleurige weerschijn heeft.

Boven de horizon hangt de hele dag nevel in dikke lagen. De

contouren van de lage oevers verdwijnen erin. Slechts hier en daar dalen in deze duisternis warrelige witte strepen op de zee neer – daar sneeuwt het.

Soms strijken wilde ganzen die dit jaar te vroeg teruggekeerd zijn gakkend op het water neer. Hun alarmkreet klinkt tot ver over de oever maar vindt geen weerwoord want in de bossen langs de kust komt in de winter vrijwel geen vogel voor.

Overdag gaat het leven in het huis waar ik woon zijn gewone gang. Houtblokken knetteren in de bontgekleurde tegelkachels, mijn schrijfmachine ratelt gedempt, ons zwijgzame dienstmeisje Lilja zit met een kantwerkje in de gezellige hal. Alles is heel gewoon en eenvoudig.

Maar 's avonds wordt het huis door een ondoordringbare duisternis omgeven, de sparren dringen op en als je vanuit de helder verlichte hal naar buiten gaat, sta je oog in oog met de winter, de zee en de nacht en overvalt je een gevoel van totale eenzaamheid.

Over een afstand van honderden mijlen wordt de zee opgeslokt door de loodzwarte verte. Er is geen lichtje op te zien. Niet het geringste gekabbel valt te horen.

Het kleine huis staat als een laatste vuurtoren aan de rand van een mistige afgrond. Hier houdt de aarde plotseling op. En daarom doet het eigenaardig aan dat binnen het licht heel rustig brandt, uit de radio muziek komt, voetstappen gedempt worden door zachte tapijten en er opengeslagen boeken en manuscripten op de tafels liggen.

In het westen, in de richting van Ventspils, ligt een klein vissersdorpje, achter de nevel weggedoken. Een heel gewoon vissersdorpje met netten die drogen in de wind, met lage huisjes en schoorstenen waaruit de rook over de daken trekt, met zwarte motorboten die op het zand getrokken zijn en goedge honden met een ruige vacht.

In dit dorp wonen al eeuwenlang Letse vissers, generatie na generatie. Blonde meisjes met een verlegen blik en een zangerig accent worden verweerde oude vrouwtjes, gehuld in zware omslagdoeken. Blozende jongens, hun pet in hun ogen, veranderen in oude mannen met stoppelhaar en onvermurwbare blikken.

Maar net als honderden jaren geleden varen de vissers uit voor de haringvangst. En net als honderden jaren geleden keren niet allen terug. Vooral in de herfst, wanneer stormen de Oostzee teisteren